

طراحی شهری

از روان شناسی محیطی تا رفاه اجتماعی

دکتر هادی محمودی نژاد

پژوهشگر دوره دکتری و مدرس دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

مهندس علی رضا صادقی

کارشناس ارشد طراحی شهری دانشگاه تربیت مدرس

انتشارات طمان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه
عنوان و پدیدآورنده
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

: محمودی نژاد، هادی، ۱۳۶۲-، گردآورنده
: طراحی شهری : از روانشناسی محیطی تا رفاه اجتماعی / هادی محمودی نژاد، علیرضا صادقی
: تهران: هله: طحان، ۱۳۸۸
: ۲۱۶ص: مصور، جدول: ۲۱ X ۲۱. س.م.
: انتشارات طحان: ۲۸
: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۵۳-۵-۰۳-۰۵-۱۱-۷-۱۱-۸۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸؛ چاپ دوم: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۵۳-۵-۰۳-۰۵-۱۱-۷-۱۱-۸۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸
: فایپا(برون سپاری).
: چاپ دوم: ۱۳۹۰(فپیا)
: کتابنامه.
: شهرسازی - طرح و برنامه ریزی
: توسعه پایدار شهری
: رفاه اجتماعی
: صادقی، علیرضا، ۱۳۶۲-
: ۱۳۸۸ ط ۳۳/م/ ۱۶۶ HT
: ۳۰۷/۱۲۱۶
: ۱۸۱۰۳۴۸

ناشر تفصیلی معماری و شهرسازی

طراحی شهری: از روان شناسی محیطی تا رفاه اجتماعی

ناشر: انتشارات طحان

تألیف: هادی محمودی نژاد- علی رضا صادقی

چاپخانه: پنج رنگ مدیر تولید: ابوالفضل چلاغلو

نوبت چاپ: دوم- اول ناشر ۱۳۹۱ شمارگان: ۱۵۰۰

لیتوگرافی: آرمانسا صحافی: نوین

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۵۳-۵-۰۳-۰۵-۱۱-۷-۱۱-۸۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸

قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال

تلفن های مرکز پخش: ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۶۶۴۰۳۱۹۱

فکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ همراه: ۱۹۸۵۶۱۷ - ۰۹۱۲

پیش‌گفتار

شهرسازی و به تبع آن «طراحی شهری»، می‌بایستی مؤلفه‌ها و مفاهیم «اجتماعی و فرهنگی» دخیل در فرآیند مداخلاتی را، به گونه‌ای شفاف و نظام‌مند در فرآیند اثربخشی خود دخیل کند. در واقع می‌توان گفت که بدون دریافت و شناخت اجتماع و فرهنگ، فرآیند شهرنشینی، شهروند و میزان تعاملات و رفتارهای ایشان در حوزه و با جامعه‌ای که در همان شهر سکنی گزیده است، انتظار مداخله و طراحی شایسته و بسامان، ممکن نشده و یحتمل، شهر طراحی شده که در فرآیند برنامه‌ریزی ناکارآمدی درگیر و اسیر مانده است، پاسخ‌گوی شهروندان نمی‌باشد، چنان‌که به قولی «محیطی پاسخ‌ده» را برای ساکنان و اهالی شهر فراهم نمی‌آورد.

این است که باید شهروندان و گروه‌های ذی‌نفع اجتماعی در شهر مورد توجه ویژه قرار گیرند که رویه‌نگارش کتاب نیز بر این موضوع تکیه‌ای ویژه داشته است. در واقع سخن در این است که باید با رجوع به برخی مؤلفه‌های رفاه شهروندی و در عین حال ارزیابی رفتارهای شهروندان در شهر، به طراحی متناسب با این نیازها و در واقع کنترل‌کننده یا تسهیل‌کننده آن‌ها پاسخ داد.

شایان ذکر است که طراحی شهری دارای دو بعد «سلبی» و «ایجابی» است که بعد سلبی، به عدم انجام و امکان دهی به «رفتارهای ناسالم شهروندی» و بعد ایجابی که جنبه «تسهیل‌کنندگی» دارد به امکان دهی به «رفتارهای سالم شهروندی» اشاره دارد.

بر این اساس در کتاب حاضر ابتدا به «ساختار زبان الگو در شهرسازی سنتی ایران» و بالاخص با تأکید بر طراحی شهری اشاراتی می شود که در زمینه «اعتبارات داخلی» و «اعتبارات خارجی» به مقوله «اجتماع محور فرآیند طراحی شهری» نظر دارد.

در فصل بعد با اشاره به این مؤلفه ها و رسوم فرهنگی حاکم بر ساختار شهری که زبان الگوی شهر اسلامی - ایرانی را شکل داده است، به مقوله «روان شناسی» این رفتارها در قالب «علم روان شناسی محیطی» اشاره شده است که سعی شده است به طور مجمل مورد بحث قرار گیرد و در فصل بعدی نیز شیوه ها و روش های «ارزیابی رفتارهای شهروندی» مورد اشاره قرار می گیرد.

در دو فصل بعدی نیز مقوله «رفاه اجتماعی» و «کیفیت زندگی» به تفصیل مورد اشاره قرار می گیرد. ذکر این موارد از آن جهت است که تنظیم منطقی و قرار گیری فصول کتاب و رویکرد نگارش این اثر درک و فهم گردد. در پایان رجاء واثق دارد که خوانندگان و دانشجویان محترم کاستی ها و ضعف های موجود در کتاب را با دیده اغماض نگریسته و با انتقادات و پیشنهادات سازنده خود، دریچه ای جدید را به سوی نویسندگان اثر، برای بهسازی چاپ های احتمالی بعدی کتاب بگشایند.

مهندس مادی محمودی نژاد

دانشجوی دکترای معماری و مدرس دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

مهندس علی رضا صادقی

فهرست

پیش‌گفتار

فصل اول: زبان الگو و طراحی شهری

محتوای فصل: ساختار زبان الگو در طراحی شهری و معماری

۱۷.....	چکیده فصل
۱۷.....	واژگان کلیدی فصل
۱۸.....	مقدمه
۲۰.....	زبان الگو در طراحی شهری و معماری
۲۱.....	ماهیت زبان الگو در طراحی شهری و معماری
۲۲.....	زبان الگو و هندسه «مرزهای مشترک» شهری
۲۳.....	ساختار زبان الگو در طراحی شهری و معماری

(الف- انتظام بخشی الگوها، ب- اعتبار بخشی به الگوها، ب-۱- اعتبار داخلی الگوها، ب-۲- اعتبار خارجی الگوها، ب-۲-۱- زبان الگوها و روان شناسی محیطی، ب-۲-۱-۱- زبان الگوها و ادراک محیطی، ب-۲-۳- زبان الگو و مکان - رفتارهای شهری، پ- سازگاری و پیوستگی در زبان الگوها، ث- سلسله مراتب در زبان الگوها)

الگوهای طراحی شهری و الگوهای اجتماعی..... ۳۴

زبان های الگو در شهرسازی سنتی ایران..... ۳۶

(الف) الگوهای مرزهای مشترک شهری در محلات سنتی ایرانی، ب) برگردان انتظام الگوها در محلات سنتی ایرانی، پ- اعتبار بخشی به الگوها در محلات سنتی، پ-۱) اعتبار داخلی الگوها، پ-۲) اعتبار خارجی الگوها، ت) سازگاری و پیوستگی در زبان الگوها محلات سنتی)

نتیجه گیری و جمع بندی فصل..... ۴۳

منابع و کتاب شناسی..... ۴۵

فصل دوم: رفاه اجتماعی و طراحی شهری

محتوای فصل: توسعه پایدار شهری و رفاه اجتماعی شهروندی

چکیده فصل..... ۵۱

واژگان کلیدی فصل..... ۵۱

تبيين، ضرورت و طرح مسأله..... ۵۲

رفاه اجتماعی..... ۵۴

مفهوم توسعه..... ۵۶

تئوری رفاه اجتماعی..... ۵۸

توسعه پایدار..... ۶۰

۶۴	توسعه پایدار شهری.....
۶۶	پیش فرض های توسعه پایدار شهری.....
۶۸	طراحی پایدار شهری و رفاه شهروندی.....
۶۹	رویکردهای توسعه پایدار شهری برای افزایش رفاه شهروندی.....
۷۰	ملاحظات اجتماعی و فرهنگی برای افزایش رفاه شهروندی.....
۷۲	ملاحظات زیست محیطی در افزایش رفاه شهروندی.....
۷۳	ملاحظات اقتصادی در افزایش رفاه شهروندی.....
۷۴	ملاحظات سیاسی و مدیریتی و اجرایی در افزایش رفاه شهروندی.....
۷۵	رفاه اجتماعی شهروندی.....
۷۷	نتیجه گیری و جمع بندی فصل.....
۷۹	منابع و کتاب شناسی فصل.....

فصل سوم: کیفیت زندگی شهری

محتوای فصل: در جستجوی کیفیت زندگی

۸۳	درآمد فصل.....
۸۸	تعاریف و مفاهیم.....
۸۸	کیفیت زندگی.....
۹۶	تأثیر مفهوم کیفیت زندگی بر برنامه ریزی و طراحی شهری.....
۹۷	رویکردهای کیفیت زندگی.....
۱۰۰	رویکرد اجتماعات محلی و کیفیت زندگی.....

کیفیت زندگی در شهر اسلامی.....	۱۰۶
کیفیت زندگی و تکوین حیات طیبه، بهشت فردی، بهشت اجتماعی، شواهد قرآنی و تصدیق بهشت اجتماعی، (۱) قوم نوح، (۲) قوم هود، توسعه انسانی از دیدگاه اسلام، نیازهای واقعی انسان، معیارهای رسیدن به توسعه انسانی دینی، حیات طیبه: زندگی آرمانی اسلام، شاخص های پیشنهادی کیفیت زندگی، سازمان بازتعریف پیشرفت (GPI)، مؤسسه نوآوری در سیاست اجتماعی (FISH)، شاخص توسعه انسانی سازمان ملل متحد (HDI): عدالت اقتصادی، بهداشت و آموزش، صلح و امنیت، رفاه مادی و کیفیت زندگی: چالشی بر مفهوم کیفیت زندگی)	
نتیجه گیری و جمع بندی فصل.....	۱۴۶
منابع و کتاب شناسی فصل.....	۱۴۷

فصل چهارم: روان شناسی محیطی و طراحی شهری

محتوای فصل: روان شناسی محیطی و طراحی فضاهای شهری

چکیده فصل.....	۱۵۹
واژگان کلیدی فصل.....	۱۵۹
مقدمه، ضرورت و تبیین مسأله.....	۱۶۰
ادبیات موضوع.....	۱۶۱
ماهیت روان شناسی محیطی.....	۱۶۱
واژگان شناسی.....	۱۶۲
ماهیت محیط.....	۱۶۲
ادراک محیطی.....	۱۶۳

۱۶۵.....	فضای شهری.....
	(انواع فضاهای شهری، فضاهای شهری و زندگی اجتماعی)
۱۷۰.....	قرارگاه های رفتاری شهری.....
۱۷۲.....	طراحی شهری و روان شناسی محیطی.....
۱۷۵.....	مراحل تحقیق روان شناسی محیطی در فرآیند طراحی شهری.....
	(مرحله شناخت، روش های گردآوری و آمایش اطلاعات: الف- شیوه های مداخله گر در گردآوری و ارزیابی، ب- شیوه های غیر مداخله گر در گردآوری و ارزیابی، شناخت وضع موجود در حوزه کالبدی و اجتماعی، شناخت گروه های ذی نفع اجتماعی، شناخت فرصت های موجود در عرصه مداخلاتی یا طراحی شهری، شناخت محدودیت ها و موانع موجود در حوزه کالبدی و اجتماعی، طراحی الگوهای رفتاری: باید یا نباید؟ تعیین نیازهای کالبدی برای انطباق با رفتارهای شهروندی، ارزیابی وضع جدید و تدوین برنامه های منطبق با نیازهای رفتاری، مرحله طراحی)
۱۸۳.....	نتیجه گیری و جمع بندی فصل.....
۱۸۴.....	مأخذ و کتاب شناسی.....

فصل پنجم: ارزیابی رفتارهای شهروندی

محتوای فصل: روش های ارزیابی رفتارهای شهروندی در فضای شهری

۱۸۹.....	چکیده فصل.....
۱۸۹.....	واژه های کلیدی فصل.....
۱۹۰.....	بیان، ضرورت و طرح مسأله.....
۱۹۲.....	ادبیات موضوع.....
۱۹۲.....	روش تحقیق.....

۱۹۳.....	واژگان شناسی تحقیق.....
۱۹۳.....	مفهوم شهروندی.....
۱۹۵.....	شهرنشینی.....
۱۹۶.....	شهرگرایی.....
۱۹۶.....	فرهنگ شهرنشینی.....
۱۹۸.....	روش های مطالعات فرهنگ شهری.....
۲۰۰.....	شیوه های مداخله گر در مطالعه و بررسی.....
۲۰۰.....	۱- روش مصاحبه و پیمایش.....
۲۰۱.....	۲- روش مشاهده و ارزیابی.....
۲۰۱.....	۳- روش نظر خواهی و نظر سنجی.....
۲۰۲.....	۴- روش طراحی سریع برای پاسخ های غیر کلامی.....
۲۰۲.....	۵- روش ثبت زمانی.....
۲۰۳.....	۶- روش ثبت زمانی بر عکس های هوایی.....
۲۰۳.....	۷- روش آزمایشگاهی.....
۲۰۴.....	۸- روش کاغذ و قلم.....
۲۰۴.....	۹- شیوه شبیه سازی.....
۲۰۵.....	۱۰- روش بازسازی / جایگزینی.....
۲۰۵.....	۱۱- روش طرح های خطی.....
۲۰۵.....	۱۲- روش اشکال انتزاعی.....
۲۰۵.....	شیوه های غیر مداخله گر در مطالعه و بررسی.....
۲۰۶.....	۱- روش آزمایش های طبیعی.....
۲۰۷.....	۲- روش مشاهده همراه با مشارکت.....

- ۳- روش مشاهده ردهای فیزیکی..... ۲۰۷
- ۴- روش میدانی / طبیعت گرایانه..... ۲۰۷
- ۵- روش مشاهده ساده..... ۲۰۸
- ۶- روش دوربین متحرک / دید عابر سواره..... ۲۰۸
- ۷- روش شهروند ثابت / فضا متغیر..... ۲۰۹
- ۸- روش شهروند متغیر / فضا ثابت..... ۲۰۹
- ۹- روش لابراتوار / شبیه سازی..... ۲۰۹
- ۹-۱- روش اول: تعقیب بازدید کنندگان..... ۲۱۰
- ۹-۲- روش دوم: شبیه سازی..... ۲۱۰
- ۱۰- روش زندگی اجتماعی در فضاهای کوچک شهری..... ۲۱۰
- ۱۱- روش بررسی الگوهای رفتاری شهروندان..... ۲۱۱
- ۳- روش های ابزاری / تکنیکی..... ۲۱۱
- ۳-۱- روش فیلم برداری..... ۲۱۱
- ۳-۲- روش عکس برداری..... ۲۱۲
- نتیجه گیری و جمع بندی فصل..... ۲۱۲
- منابع و کتاب شناسی..... ۲۱۴

درباره مؤلفان